

บทที่ ๓

การเลื่อนชั้นทางสังคม

การเลื่อนชั้นทางสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมของบุคคลซึ่งอาจเป็นในรูปที่บุคคลมีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้น หรือมีสถานภาพทางสังคมต่ำลง

โดยทั่ว ๆ ไป การศึกษาเกี่ยวกับการเลื่อนชั้นทางสังคม มักจะใช้อาชีพของบุคคลเป็นดัชนีวัดการเลื่อนชั้นทางสังคม กล่าวคือ เป็นการศึกษาถึงรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงอาชีพซึ่งอาจแบ่งได้เป็น ๒ แบบ คือ

๑. การเลื่อนชั้นทางสังคมในรุ่นอายุ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงอาชีพตลอดชีวิตการทำงานของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หากบุคคลนั้นประกอบอาชีพที่ได้มีการจัดอันดับไว้สูงกว่า หรือต่ำกว่าอาชีพแรกเริ่ม ก็แสดงว่าบุคคลนั้นได้เลื่อนสถานภาพทางสังคมของตนสูงขึ้นหรือต่ำลงแล้วแต่กรณี

๒. การเลื่อนชั้นทางสังคมระหว่างรุ่นอายุ หมายถึง ความแตกต่างระหว่างอาชีพของบุคคลใดบุคคลหนึ่งกับอาชีพของบิดา หากบุคคลนั้นประกอบอาชีพที่ได้มีการจัดอันดับไว้สูงกว่าหรือต่ำกว่าอาชีพของบิดา ก็แสดงว่าบุคคลนั้นได้เลื่อนสถานภาพทางสังคมของตนสูงขึ้นหรือต่ำลงแล้วแต่กรณี

การศึกษารังนี้ จะศึกษาถึง การเลื่อนชั้นทางสังคมในแบบที่ ๒ ซึ่งเป็นการศึกษาการเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุ โดยจะทำการเปรียบเทียบชั้นสังคมของหัวหน้าครัวเรือนชายในขณะทำการสัมภาษณ์กับชั้นสังคมของบิดา

ก. การเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุ

๑. การเปลี่ยนอาชีพในระหว่างรุ่นอายุ ผลจากการศึกษาในเขตชนบทไทย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งเดียวกันนี้ พบว่า การเปลี่ยนอาชีพของประชากรในเขตชนบท

มีน้อยมาก หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเดียวกันกับบิดา^{๑/} สำหรับการศึกษาในเขตเมืองครั้งนี้ จากตารางที่ ๑ แสดงให้เห็นว่า กว่า ๓ ใน ๔ หรือร้อยละ ๗๗.๒ ของหัวหน้าครัวเรือนชาย ที่ถูกเป็นตัวอย่างของการศึกษานี้ ประกอบอาชีพที่จัดไว้ในอันดับต่ำ ซึ่งรวมถึงงานประเภทใช้แรงงานและการเกษตร เพียง ๑ ใน ๑๐ หรือร้อยละ ๑๐.๒ ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร ซึ่งจัดว่าเป็นอาชีพอันดับสูงสุด ส่วนที่เหลือเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพที่จัดไว้เป็นอันดับกลาง

เมื่อจำแนกตามอาชีพของบิดา พบว่า หัวหน้าครัวเรือนชายส่วนใหญ่มีบิดาประกอบอาชีพในอันดับต่ำ ได้แก่อาชีพประเภทใช้แรงงานและอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ ๕๓.๘ และ ๕๓.๘ ตามลำดับ เพียงร้อยละ ๕.๘ ของหัวหน้าครัวเรือนชายเป็นผู้ที่มีบิดาเป็นนักวิชาการหรือนักบริหาร ส่วนผู้ที่มีบิดาประกอบอาชีพในอันดับกลาง ได้แก่ อาชีพรับราชการและอาชีพเสมียน มีเพียงร้อยละ ๖.๑ และ ๑.๓ ตามลำดับ

ในตารางที่ ๑ นี้ หากลากเส้นทะแยงมุมจากบนซ้ายมาขวา ข้อมูลภายในตารางจะแสดงให้เห็นถึงจำนวนและอัตราส่วนของหัวหน้าครัวเรือนชายตามสถานภาพการเปลี่ยนอาชีพ ตัวเลขตามแนวทะแยงมุมคือจำนวนหรืออัตราส่วนของหัวหน้าครัวเรือนชายที่ประกอบอาชีพเดียวกันกับบิดา ตัวเลขในรูปสามเหลี่ยมเหนือแนวทะแยงมุม แสดงให้เห็นถึงจำนวนหรืออัตราส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพที่ได้รับการจัดอันดับไว้ต่ำกว่าอาชีพของบิดา ในขณะที่ตัวเลขในรูปสามเหลี่ยมใต้แนวทะแยงมุมแสดงจำนวนหรืออัตราส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพที่ได้รับการจัดอันดับไว้สูงกว่าอาชีพของบิดา ซึ่งหมายถึงผู้ที่เลื่อนชั้นสูงขึ้น

เมื่อแบ่งหัวหน้าครัวเรือนชายออกตามสถานภาพการเปลี่ยนแปลงอาชีพดังกล่าวข้างต้นแล้วปรากฏว่า ร้อยละ ๕๐.๕ ของหัวหน้าครัวเรือนชายทั้งหมดยังคงประกอบอาชีพเดียวกันกับบิดา ร้อยละ ๕๐.๓ เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพที่จัดอันดับไว้สูงกว่าบิดาและร้อยละ ๘.๒ เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพที่จัดอันดับไว้ต่ำกว่าบิดา

๒/ ขวัญใจ เลอจันทร์ การเลื่อนฐานะทางสังคมของประชากรไทยในชนบท

วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ภาควิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๑ จำนวนและอัตราส่วนร้อยละโดยรวมของหัวหน้าครุวีเรือนชาย จำแนกตามอาชีพและอาชีพของบิดา

อาชีพของบิดา	อาชีพของหัวหน้าครุวีเรือนชาย					รวม
	วิชาชีพและบริหาร	ราชการและทหาร	เสมียน	แรงงาน	เกษตรกรรม	
<u>จำนวน</u>						
วิชาชีพและบริหาร	๑๘	๖	๕	๓๒	๑	๖๒
ราชการและทหาร	๑๑	๑๗	๗	๓๑	๔	๗๐
เสมียน	๒	-	๒	๑๑	-	๑๕
แรงงาน	๖๑	๓๐	๒๖	๓๘๓	๑๐	๕๐๙
เกษตรกรรม	๒๖	๔๗	๗	๓๗๕	๕๐	๕๐๕
รวม	๑๑๘	๑๐๐	๔๗	๘๓๑	๖๕	๑,๑๖๑
<u>อัตราส่วนร้อยละโดยรวม</u>						
วิชาชีพและบริหาร	๑๐.๖	๐.๕	๐.๔	๒.๘	๐.๑	๕.๔
ราชการและทหาร	๑๐.๐	๑๐.๕	๐.๖	๒.๗	๐.๓	๖.๑
เสมียน	๐.๒	-	๐.๒	๐.๙	-	๑.๓
แรงงาน	๕.๒	๒.๖	๒.๒	๓๒.๙	๐.๙	๔๓.๘
เกษตรกรรม	๒.๒	๔.๐	๐.๖	๓๒.๓	๔.๓	๔๓.๔
รวม	๑๐.๒	๘.๖	๔.๑	๗๑.๖	๕.๖	๑๐๐.๐

เมื่อคำนวณหาอัตราส่วนของหัวหน้าครัวเรือนชายตามอาชีพและอาชีพของบิดา
 ข้อมูลจากตารางที่ ๒ แสดงให้เห็นว่า โดยทั่วไปแล้วผู้ที่ประกอบอาชีพแรงงานมีอัตราส่วนของ
 ผู้มีอาชีพเดียวกันกับบิดามากที่สุดถึงร้อยละ ๕๕.๐ รองลงมาคือ ผู้ที่ประกอบอาชีพวิชาชีพ
 และบริหาร ร้อยละ ๒๘.๐ กลุ่มที่มีอัตราส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพเดียวกันกับบิดาน้อยที่สุดคือ
 เกษตรกร กล่าวคือ มีเพียงร้อยละ ๘.๘ แสดงให้เห็นว่า หัวหน้าครัวเรือนภายในเขตเมือง
 ซึ่งมีบิดาประกอบอาชีพเกษตรกรรวมเป็นกลุ่มที่มีการเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นมากที่สุด ซึ่งตรง
 กันข้ามกับการศึกษาในเขตชนบทที่พบว่า อัตราส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรวมเช่นเดียวกัน
 กับบิดาส่งถึงร้อยละ ๗๒.๕^{๒/}

ตารางที่ ๒ อัตราส่วนของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามอาชีพและอาชีพของบิดา

อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน	อาชีพของบิดา					รวม
	ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร	ข้าราชการและทหาร	เสมียน	งานประเภท ใช้แรงงาน	เกษตรกร	
ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร	๒๘.๐	๑๕.๗	๑๓.๓	๑๒.๐	๕.๑	๑๐.๒
ข้าราชการและทหาร	๘.๗	๒๘.๓	-	๕.๘	๘.๓	๘.๖
เสมียน	๘.๑	๑๐.๐	๑๓.๓	๕.๑	๑.๘	๘.๐
งานประเภทแรงงาน	๕๑.๖	๔๘.๓	๗๒.๘	๗๕.๐	๗๕.๓	๗๑.๖
เกษตรกร	๑.๖	๕.๗	-	๒.๐	๘.๘	๕.๖
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๒)	(๗๖)	(๑๕)	(๕๐๘)	(๕๐๕)	(๑,๑๖๑)

ได้มีผู้ศึกษาพบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนอาชีพ กล่าวคือบุคคลมักจะเปลี่ยนอาชีพก่อนเข้าวัยกลางคนคือ ก่อนอายุ ๕๐ ปี และหลังจากอายุ ๕๐ ปีไปแล้ว โอกาสดังกล่าวจะมีเพียงร้อยละ ๕๐ เท่านั้น ตารางที่ ๓ ให้นำอายุของหัวหน้าครัวเรือนเข้ามาประกอบการพิจารณาด้วย พบว่า ในทุกระดับอายุ รูปแบบของการเปลี่ยนอาชีพก็ยังคงเดิม คือ กลุ่มอาชีพแรงงานประกอบอาชีพเดิม เช่นเดียวกันกับบิดามากที่สุด และกลุ่มเกษตรกรประกอบอาชีพแรงงาน เช่นเดียวกันกับบิดาน้อยที่สุด เช่นกลุ่มอายุ ๒๕ - ๓๔ ปี หัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพแรงงาน เช่นเดียวกันกับบิดา มีร้อยละ ๔๑.๖ รองลงมาอาชีพปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหารร้อยละ ๓๓.๓ และกลุ่มเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเดียวกันกับบิดามีเพียงร้อยละ ๑๒.๕ อย่างไรก็ตามจากตัวเลขได้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มอายุ ๕๕ ปีขึ้นไป มีการเปลี่ยนอาชีพมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๘ รองลงมาคือ กลุ่มอายุ ๔๕ - ๕๔ ปีร้อยละ ๖๑.๖ และลดลงเรื่อย ๆ จนถึงกลุ่มอายุ ๒๕ - ๓๔ ปี อัตราส่วนร้อยละของผู้ที่มีการเปลี่ยนอาชีพต่ำที่สุดเพียงร้อยละ ๕๑.๑

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ในเขตเมืองมีการเปลี่ยนอาชีพมากพอสมควร เกือบ ๓ ใน ๕ ของหัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ประกอบอาชีพที่แตกต่างไปจากอาชีพของบิดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าครัวเรือนชายซึ่งมีบิดาประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นกลุ่มที่มีการเปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพอื่นมากที่สุด เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจอธิบายได้ว่าเป็นเพราะพื้นฐานทางเศรษฐกิจในเขตเมืองส่วนใหญ่เป็นแบบทุนนิยมและแบบศักดินา มีใช้แบบปรุณภูมิเหมือนพื้นฐานทางเศรษฐกิจในเขตชนบท ชาวชนบทที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมือง ซึ่งส่วนใหญ่มีบิดาประกอบอาชีพทางการเกษตร จำเป็นต้องประกอบอาชีพเท่าที่พื้นฐานทางเศรษฐกิจในเขตเมืองจะอำนวย จึงทำให้ผลการศึกษาปรากฏออกมาในรูปที่ว่า หัวหน้าครัวเรือนชายที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีการเปลี่ยนอาชีพไปจากอาชีพของบิดามากกว่าหัวหน้าครัวเรือนชายในเขตชนบท เมื่อให้นำอายุของหัวหน้าครัวเรือนชายเข้ามาร่วมพิจารณาพบว่า ยิ่งอายุสูงขึ้น สัดส่วนของผู้ที่เปลี่ยนอาชีพก็มีมากขึ้นด้วย.

๓/ Robert O. Blood, Jr. and Donald M. Wolfe, Husbands and Wives; The Dynamics of Married Living, New York: The Free Press, 1960, p. 88

๔/ Ibid.

ตารางที่ ๓ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามอาชีพ อาชีพของบิดา และอายุ
ของหัวหน้าครัวเรือน

อาชีพของหัวหน้าครัวเรือนชาย และอายุ	อาชีพของบิดา					รวม
	ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร	ข้าราชการและทหาร	เสมียน	งานประเภทแรงงาน	เกษตรกร	
<u>๒๕ - ๓๔</u>						
ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร	๓๓.๓	๑๔.๓	-	๔.๖	๓.๑	๖.๘
ข้าราชการและทหาร	๑๓.๓	๑๔.๓	-	๖.๕	๗.๕	๘.๐
เสมียน	๖.๗	-	* ก	๖.๕	๓.๑	๕.๗
งานประเภทแรงงาน	๔๖.๗	๗๖.๔	* ก	๘๑.๖	๗๓.๔	๗๕.๐
เกษตรกร	-	-	-	-	๑๒.๕	๔.๕
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	-	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๕)	(๗)	ก(๓)	(๘๗)	(๖๔)	(๑๗๖)
<u>๓๕ - ๔๔</u>						
ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร	๓๑.๖	๑๘.๘	๑๔.๓	๑๒.๑	๖.๓	๑๑.๑
ข้าราชการและทหาร	๑๐.๕	๒๘.๑	-	๓.๓	๑๑.๕	๘.๕
เสมียน	-	๑๕.๖	๑๔.๓	๓.๘	๑.๑	๓.๖
งานประเภทแรงงาน	๕๒.๖	๓๑.๓	๗๖.๔	๗๕.๐	๗๕.๕	๗๒.๒
เกษตรกร	๕.๓	๖.๓	-	๒.๗	๕.๒	๔.๑
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๘)	(๓๒)	(๗)	(๑๘๒)	(๑๗๕)	(๔๑๔)

ตารางที่ ๓ (ต่อ)

อาชีพของหัวหน้าครัวเรือนชาย และอายุ	อาชีพของบิดา					รวม
	ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร	ข้าราชการและทหาร	เสมียน	งานประเภทแรงงาน	เกษตรกร	
<u>๔๕ - ๕๔</u>						
ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร	๑๑.๑	๑๔.๓	-	๑๒.๘	๖.๓	๔๓.๕
ข้าราชการและทหาร	๒๒.๒	๒๘.๖	-	๗.๒	๑๒.๖	๖๙.๖
เสมียน	-	๗.๑	-	๕.๘	๐.๗	๑๓.๖
งานประเภทแรงงาน	๖๖.๗	๕๒.๘	* ก	๗๐.๕	๖๘.๘	๒๕๘.๓
เกษตรกร	-	๗.๑	* ก	๓.๖	๑๐.๕	๒๑.๗
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	-	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๓๐๐.๐
(จำนวน)	(๘)	(๑๔)	* ก(๒)	(๑๓๘)	(๑๔๓)	(๓๐๗)
<u>๕๕ ปีขึ้นไป</u>						
ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร	๓๑.๖	๑๑.๘	* ก	๑๗.๕	๓.๒	๖๕.๑
ข้าราชการและทหาร	-	๑๗.๖	-	๘.๒	๓.๒	๓๘.๖
เสมียน	๒๑.๑	๕.๘	-	๕.๒	๑.๖	๓๓.๗
งานประเภทแรงงาน	๔๗.๘	๕๘.๘	* ก	๖๘.๑	๗๗.๘	๒๕๒.๕
เกษตรกร	-	๕.๘	-	-	๑๘.๕	๓๐.๖
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	-	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๓๐๐.๐
(จำนวน)	(๑๘)	(๑๗)	* ก(๓)	(๘๗)	(๑๒๘)	(๒๖๐)

ตารางที่ ๓ (ต่อ)

อาชีพของหัวหน้าครัวเรือนชาย และอายุ	อาชีพของบิดา					รวม
	ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร	ข้าราชการและทหาร	เสมียน	งานประเภทแรงงาน	เกษตรกร	
<u>รวมทุกอายุ</u>						
ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร	๒๕.๐	๑๕.๗	๑๓.๓	๑๒.๑	๕.๑	๑๐.๒
ข้าราชการและทหาร	๕.๗	๒๔.๓	-	๕.๙	๙.๓	๘.๖
เสมียน	๘.๑	๑๐.๐	๑๓.๓	๕.๑	๑.๔	๔.๑
งานประเภทแรงงาน	๕๑.๖	๔๔.๓	๗๓.๓	๗๕.๙	๗๕.๓	๗๖.๕
เกษตรกร	๑.๖	๕.๗	-	๒.๐	๙.๙	๕.๖
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๒)	(๗)	(๑๕)	(๕๐๕)	(๕๐๕)	(๑,๑๕๗)

* ก จำนวนตัวอย่างต่ำกว่า ๕ ราย

๒. การเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุ การศึกษาครั้งนี้ได้นำอาชิตมา เป็นพื้นฐานในการจัดระดับชั้นทางสังคมของบุคคล ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบระดับชั้นทางสังคมของบุคคล กับบิดาแล้ว ก็จะทำให้ทราบถึงสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมในระหว่างรุ่นอายุของบุคคลนั้น

ข้อมูลในตารางที่ ๔ แสดงให้เห็นว่าเกือบ ๔ ใน ๕ หรือร้อยละ ๘๖.๒ ของ หัวหน้าครัวเรือนชายที่ตกเป็นตัวอย่างของการศึกษาครั้งนี้ อยู่ในชั้นสังคมระดับต่ำ ร้อยละ ๑๐.๒ และ ๑๒.๖ อยู่ในชั้นสังคมระดับสูงและระดับกลางตามลำดับ

เมื่อจำแนกตามลำดับชั้นทางสังคมของบิดา พบว่าเกือบ ๔ ใน ๑๐ หรือร้อยละ ๔๗.๓ มีบิดาอยู่ในชั้นสังคมระดับต่ำ เพียงร้อยละ ๕.๔ มีบิดาอยู่ในชั้นสังคมระดับสูงและผู้ที่ มีบิดาอยู่ในชั้นสังคมระดับกลางมีเพียงร้อยละ ๗.๓

เมื่อลากเส้นทะแยงมุมจากบนซ้ายไปขวา ข้อมูลภายในตารางจะแสดงให้เห็นถึง จำนวนและอัตราส่วนของหัวหน้าครัวเรือนชาย ตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม ตัวเลข ตามแนวทะแยงมุม คือจำนวนและอัตราส่วนของหัวหน้าครัวเรือนชายที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดียวกับ บิดา ส่วนตัวเลขในรูปสามเหลี่ยมเหนือแนวทะแยงมุม แสดงจำนวนและอัตราส่วนของผู้ที่ อยู่ในระดับชั้นทางสังคมที่ต่ำกว่าบิดา นั่นคือผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง และตัวเลขในรูปสาม เหลี่ยมใต้แนวทะแยงมุมแสดงจำนวนและอัตราส่วนของผู้ที่อยู่ในระดับชั้นทางสังคมที่สูงกว่าบิดา ซึ่งหมายถึงผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น

เมื่อแบ่งหัวหน้าครัวเรือนชายออกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมดังกล่าว ข้างต้นแล้ว ปรากฏว่า ร้อยละ ๘๕.๒ ของหัวหน้าครัวเรือนชายที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม ร้อยละ ๑๘.๑ และ ๗.๗ เป็นผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น และที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง ตามลำดับ

ตารางที่ ๔ อัตราส่วนร้อยละโดยรวมของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามระดับชั้นทางสังคม และระดับชั้นทางสังคมของบิดา

ระดับชั้นทางสังคมของบิดา	ระดับชั้นทางสังคมของหัวหน้าครัวเรือนชาย			รวม
	สูง	กลาง	ต่ำ	
<u>จำนวน</u>				
สูง	๑๘	๑๑	๓๓	๖๒
กลาง	๑๓	๒๖	๔๖	๘๕
ต่ำ	๘๗	๑๑๐	๘๑๗	๑,๐๑๔
รวม	๑๑๘	๑๔๗	๘๙๖	๑,๑๖๑
<u>อัตราส่วนร้อยละโดยรวม</u>				
สูง	๑.๖	๐.๙	๒.๘	๕.๔
กลาง	๑.๑	๒.๒	๔.๐	๗.๓
ต่ำ	๗.๕	๙.๕	๗๐.๘	๘๗.๓
รวม	๑๐.๒	๑๒.๖	๗๗.๒	๑๐๐.๐

ข. ทิศทางและระยะทางของการเลื่อนชั้นทางสังคม ในการศึกษาการเปลี่ยนอาชีพ หรือการเลื่อนชั้นทางสังคมส่วนใหญ่มักจะละเลยความสนใจเกี่ยวกับระยะทางของการเลื่อนชั้น ในกลุ่มของผู้ที่เปลี่ยนอาชีพหรือเลื่อนชั้นทางสังคมไม่ว่าจะเป็นการเลื่อนสูงขึ้นหรือเลื่อนต่ำลง ย่อมมีบางคนที่จะเลื่อนชั้นสูงกว่าหรือต่ำกว่าคนอื่น ๆ ดังนั้น ในการศึกษาคั้งนี้จะได้พิจารณา ระยะทางของการเลื่อนชั้นควย จากผลการศึกษาที่เมืองคิทรอย ในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า มีอัตราส่วนของผู้ที่คงอาชีพเดียวกันกับบิดามารดาเพียงร้อยละ ๓๑ และสัดส่วนของผู้ที่เลื่อนชั้นสูงขึ้นและผู้เลื่อนชั้นต่ำลงเท่ากับร้อยละ ๓๗ และ ๓๓ ตามลำดับ ^{๕/} ที่เมืองเม็กซิโกซิตี ในประเทศเม็กซิโกพบว่า ผู้คงอาชีพเดียวกันกับบิดามารดา ร้อยละ ๔๐.๓ ผู้เลื่อนชั้นสูงขึ้นร้อยละ ๓๕ ซึ่งในกลุ่มนี้จำแนกออกได้เป็นผู้ที่เลื่อนชั้นขึ้น ๑ ชั้น ร้อยละ ๒๐.๔ และผู้ที่เลื่อนชั้นขึ้นมากกว่า ๑ ชั้น ร้อยละ ๑๔.๖ สัดส่วนที่เหลือคือ ผู้ที่เลื่อนชั้นต่ำลง แบ่งออกเป็นที่เลื่อนชั้นลง ๑ ชั้น ร้อยละ ๑๗.๐ และที่เลื่อนลงมากกว่า ๑ ชั้น ร้อยละ ๗.๗ ^{๖/} สำหรับในเขตเมืองของประเทศไทย จากตารางที่ ๕ พบว่าผู้คงอาชีพเดียวกันกับบิดามารดา ร้อยละ ๔๐.๔ ที่เลื่อนลง ๑ ชั้น และ ๒ ชั้น ขึ้นไปร้อยละ ๓๕.๕ และ ๑๔.๕ ตามลำดับ ส่วนที่เลื่อนลง ๑ ชั้น และมากกว่า ๑ ชั้น คิดเป็น ร้อยละ ๓.๔ และ ๕.๕ ตามลำดับ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า สัดส่วนของผู้ที่เปลี่ยนอาชีพมีมากกว่าผู้ที่คงอยู่ในอาชีพเดิม และในกลุ่มของผู้ที่มีการเปลี่ยนอาชีพนั้น สัดส่วนของผู้ที่เลื่อนชั้นสูงขึ้นมีมากกว่าผู้ที่เลื่อนชั้นต่ำลง และระยะทางของการเลื่อนชั้นสูงขึ้นนั้น ๒ ใน ๓ เป็นการเลื่อนชั้นสูงขึ้นในระยะทางสั้นกว่า ในขณะที่ ในกลุ่มของผู้ที่เลื่อนลงปรากฏว่า ผู้ที่เลื่อนลงมากกว่า ๑ ชั้น มีมากกว่าผู้ที่เลื่อนลงเพียง ๑ ชั้น เกือบ ๒ เท่าตัว

^{๕/} Ibid, p. 87

^{๖/} CELADE and CFSC, Fertility and Family Planning in Metropolitan Latin America, University of Chicago: Community and Family Study Center, 1972 p. 66

ตารางที่ ๕ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามระยะทางการเปลี่ยนอาชีพ และจำแนกตามระยะทางการเลื่อนชั้นทางสังคม

ระยะทาง	อันดับอาชีพ	ชั้นทางสังคม
เลื่อนชั้น ๒ ชั้นหรือมากกว่า	๑๔.๕	๗.๕
เลื่อนชั้น ๑ ชั้น	๓๕.๕	๑๐.๖
คงเดิม	๔๐.๔	๓๕.๒
เลื่อนลง ๑ ชั้น	๓.๔	๔.๕
เลื่อนลง ๒ ชั้นหรือมากกว่า	๕.๕	๒.๘
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๑,๑๖๑)	(๑,๑๖๑)

อย่างไรก็ดี แมว่าข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จะได้แสดงให้เห็นว่า อัตราส่วนของผู้ที่ได้ประกอบอาชีพเดียวกันกับบิดาและผู้ที่ได้ประกอบอาชีพเดียวกันกับบิดาจะก้ำกึ่งกัน ซึ่งหมายถึงว่า ในเขตเมืองมีการเปลี่ยนอาชีพมากกว่าพอควรก็ตาม เมื่อพิจารณาตามระดับชั้นทางสังคมแล้วพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนอาชีพในชั้นสังคมระดับเดียวกันมากกว่า เช่น กลุ่มอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีอัตราส่วนของผู้ที่ได้ประกอบอาชีพเดียวกันกับบิดามากที่สุดนั้น ส่วนใหญ่เปลี่ยนมาประกอบอาชีพที่ใช้แรงงานซึ่งยังคงอยู่ในชั้นสังคมระดับเดียวกัน และที่ไปประกอบอาชีพอื่น ๆ มีน้อยมาก ข้อมูลจากตารางที่ ๕ แสดงให้เห็นว่า เพียง ๑ ใน ๔ หรือร้อยละ ๒๕.๘ ของหัวหน้าครัวเรือนชายมีการเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมตามระดับชั้นทางสังคม และอัตราส่วนของผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีมากกว่าผู้ที่เลื่อนชั้นต่ำลงประมาณ ๒ เท่า และการเลื่อนชั้นส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นการเลื่อนขึ้นหรือเลื่อนลงมักจะเป็นระยะทางสั้น ๆ

ค. คุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยาของคู่สมรสในแต่ละสถานภาพการ
เลื่อนชั้น

๑. คุณลักษณะทางประชากร ในที่จะพิจารณาอายุเมื่อแรกสมรสทั้งของหัวหน้า
ครัวเรือนชายและภรรยา การศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา โดย Kantner Kiser
พบว่า สตรีที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมมีอายุเมื่อแรกสมรสโดยเฉลี่ยต่ำกว่าสตรีที่มีการเปลี่ยนแปลงชั้น
ทางสังคมเล็กน้อย^{๒/} สำหรับการศึกษาในเขตเมืองของประเทศไทย จากตารางที่ ๖ พบว่าใน
สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น สัดส่วนของสตรีที่มีอายุเมื่อแรกสมรสระหว่าง ๒๐ - ๒๔ ปี
มีมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๔๓.๘ ในขณะที่สตรีที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง
มีเพียงร้อยละ ๓๘.๘ และ ๓๘.๑ ตามลำดับ แต่สตรีในสองกลุ่มหลังนี้มีสัดส่วนของสตรีที่มีอายุ
เมื่อแรกสมรสต่ำกว่า ๑๘ ปี มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐ และ ๕๐.๖ ตามลำดับ แสดงว่าสตรี
ที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงมีอายุเมื่อแรกสมรสต่ำกว่าสตรีที่เลื่อนชั้นทาง
สังคมสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kantner และ Kiser

ตารางที่ ๗ เป็นการพิจารณาอายุเมื่อแรกสมรสของหัวหน้าครัวเรือนชายในแต่ละ
สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมพบว่า เกือบ ๒ ใน ๕ หรือร้อยละ ๓๘.๓ ของหัวหน้าครัวเรือน
ชายที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นทำการสมรสเมื่อมีอายุระหว่าง ๒๕ - ๒๙ ปี ในขณะที่หัวหน้าครัว
เรือนชายที่คงอยู่ในชั้นเดิมและที่เลื่อนชั้นต่ำลง ส่วนใหญ่มีอายุเมื่อแรกสมรสระหว่าง ๒๐ - ๒๔ ปี
ร้อยละ ๔๐.๒ และ ๓๘.๓ ตามลำดับ

ข้อมูลเกี่ยวกับอายุเมื่อแรกสมรสของหัวหน้าครัวเรือนชายและภรรยาคงที่ได้นำเสนอ
ไว้ข้างต้นนี้อาจสรุปได้โดยย่อว่า คู่สมรสที่สามีมีการเลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นทำการสมรสช้ากว่า
คู่สมรสที่สามียังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมหรือที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง การที่คู่สมรสที่สามีมีการเลื่อน
ชั้นทางสังคมสูงขึ้นทำการสมรสช้า อาจเป็นเพราะคู่สมรสกลุ่มนี้ต้องการให้ครอบครัวของเขามีความ
มั่นคงทั้งฐานะทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ซึ่งน่าจะมีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ที่จะกล่าวถึงใน
บทต่อไป

^{๒/} John F. Kantner and Clyde V. Kiser, "Social and Psychological Factors Affecting XXII, The Interrelation of Fertility, Fertility Planning and Intergenerational Social Mobility", Milbank Memorial Fund Quarterly, Vol. XXXII, No.1, January, 1954, p. 73

ตารางที่ ๖ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม และอายุเมื่อแรกสมรสของภรรยา

อายุเมื่อแรกสมรส ของภรรยา	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
๑๓ - ๑๙	๒๖.๘	๔๕.๐	๕๐.๖	๔๒.๑
๒๐ - ๒๔	๔๓.๙	๓๘.๙	๓๔.๑	๓๙.๕
๒๕ - ๒๙	๒๒.๙	๑๒.๑	๑๑.๘	๑๔.๑
๓๐ ปีขึ้นไป	๖.๓	๓.๕	๓.๕	๔.๐
ไม่ทราบ	-	๐.๕	-	๐.๔
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๕)	(๘๒๓)	(๘๕)	(๑,๑๑๓)

ตารางที่ ๗ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม และอายุเมื่อแรกสมรส

อายุเมื่อแรกสมรสของ หัวหน้าครัวเรือน	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
๑๓ - ๑๙	๕.๓	๘.๐	๑๒.๙	๓.๙
๒๐ - ๒๔	๓๐.๖	๔๐.๒	๓๕.๓	๓๘.๑
๒๕ - ๒๙	๓๘.๓	๒๘.๗	๓๑.๘	๓๐.๗
๓๐ ปีขึ้นไป	๒๔.๗	๒๐.๐	๑๗.๖	๒๐.๗
ไม่ทราบ	๑.๐	๓.๐	๒.๔	๒.๖
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๖)	(๘๒๘)	(๘๕)	(๑,๑๑๙)

๒. คุณลักษณะทางเศรษฐกิจ ข้อมูลจากตารางที่ ๘ และ ๙ สนับสนุนแนวความคิดที่ว่า ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมาจะเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพในระดับสูงและมีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวดี ข้อมูลจากตารางดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเกือบครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ ๔๓.๕ ของผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมาประกอบอาชีพวิชาชีพ ในขณะที่เพียงร้อยละ ๒.๒ ของผู้ที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมประกอบอาชีพนี้ นอกจากนี้ข้อมูลในตารางยังแสดงให้เห็นว่า ส่วนใหญ่ของผู้ที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงประกอบอาชีพใช้แรงงานคิดเป็นร้อยละ ๕๕.๓ และ ๘๓.๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๘ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและอาชีพ

อาชีพ	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพและบริหาร	๔๓.๕	๒.๒	-	๑๐.๓
ข้าราชการและทหาร	๓๖.๘	๒.๐	๓.๑	๘.๘
เสมียน	๑๕.๓	๑.๑	๕.๘	๕.๐
ผู้ประกอบอาชีพประเภทแรงงาน	-	๕๕.๓	๘๓.๑	๓๖.๘
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๔)	(๘๓๐)	(๘๕)	(๑,๑๑๙)

เมื่อพิจารณาฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว จากตารางที่ ๕ พบว่า กว่าครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ ๕๘.๐ ของผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปมีฐานะปานกลาง และร้อยละ ๓๑.๗ เป็นผู้ที่มีฐานะดี ในขณะที่ผู้เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงกว่าครึ่งหนึ่งเช่นกัน มีฐานะปานกลาง รองลงมา มีฐานะจนคิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕ และที่มีฐานะดีเพียงร้อยละ ๒๐.๐ ส่วนผู้ที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิม ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง และจนที่มีฐานะดีมีเพียงร้อยละ ๑๓.๐

จากการศึกษา สรุปได้ว่า ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพในระดับสูงและมีฐานะทางเศรษฐกิจ

ตารางที่ ๕ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชายจำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจ

ฐานะทางเศรษฐกิจ	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม :			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
จนมาก	-	๓.๖	๑.๒	๒.๘
จน	๗.๘	๓๑.๘	๒๓.๕	๒๖.๕
ปานกลาง	๕๘.๐	๕๑.๘	๕๕.๓	๕๒.๘
รวย	๓๑.๗	๑๓.๐	๒๐.๐	๑๖.๘
ไม่ทราบ	๒.๕	๐.๕	-	๐.๘
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๕)	(๘๓๐)	(๘๕)	(๑,๑๒๐)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๆ พบว่า แม่สตรีไทยที่สมรสแล้ว มีแนวโน้มที่จะออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อค่าจ้างมากขึ้นก็ตาม อัตราส่วนของการออกทำงาน เพื่อค่าจ้างหลังการสมรสของสตรีไทยก็ยังคงทำอยู่มาก กล่าวคือ มีอัตราส่วนเพียงร้อยละ ๒๔.๑ และร้อยละ ๒๔.๖ ของสตรีในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี และในเขตเมืองอื่น ๆ ตามลำดับ ^{๕/} เมื่อพิจารณาโดยจำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้น (ตารางที่ ๑๐) พบว่าในกลุ่มครอบครัวที่เคลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปนั้น อัตราส่วนของหัวหน้าครัวเรือนชายที่มีภรรยาออกทำงานนอกบ้านมีประมาณร้อยละ ๔๘.๓ ในขณะที่กลุ่มครอบครัวซึ่งคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เคลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงนั้น อัตราส่วนดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗ และ ๒๑.๓ ตามลำดับ

อาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวที่ประสบความสำเร็จในการยกฐานะทางสังคมนั้น ภรรยามีส่วนช่วยในการเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งตรงกันข้ามกับผลการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาที่พบว่า สามีมีความสำเร็จในอาชีพมากเท่าไร สัดส่วนของภรรยาที่ออกทำงานนอกบ้านลดลงตามลำดับ ^{๕/}

ตารางที่ ๑๐ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคมและการทำงานนอกบ้านของภรรยาหลังการสมรส

การทำงานนอกบ้านหลังการสมรส	สถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
ทำ	๔๘.๓	๒๑.๓	๒๔.๗	๒๖.๕
ไม่ทำ	๕๑.๗	๗๘.๖	๗๕.๓	๗๓.๓
ไม่ทราบ	-	๐.๒	-	๐.๒
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๕)	(๘๓๐)	(๘๕)	(๑,๑๒๐)

^{๕/} Visid Prachuabmoh, John Knodel, Suchart Prasithrathsin and Nibhon Debavalya, The Rural and Urban Population of Thailand: Comparative Profile, Research Report No.8, Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, December, 1972, p. 27

^{๕/} Blood and Wolfe, op.cit., p.100

๓. คุณลักษณะทางสังคม ลักษณะทางสังคม ซึ่งจะนำมาพิจารณาในที่นี้ได้แก่ ระดับการศึกษาของคู่สมรส ความเชื่อในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ การติดต่อกับโลกภายนอกและความมุ่งหวังในการศึกษาของบุตร โดยจะพิจารณาตามลำดับดังนี้

ระดับการศึกษา การเลื่อนชั้นทางสังคมของบุคคลน่าจะมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา ผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่มีการศึกษาระดับสูงมากกว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงหรือผู้ที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิม ข้อมูลจากตารางที่ ๑๑ สันนิษฐานแนวความคิดดังกล่าวเป็นอย่างดี กล่าวคือ หัวหน้าครัวเรือนชายที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๓๕ รองลงมาคือ กลุ่มผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓ คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๗ และเพียงร้อยละ ๑๖.๑ ของหัวหน้าครัวเรือนชายที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นสำเร็จการศึกษาน้อยกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ในทางตรงข้ามหัวหน้าครัวเรือนชายที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง และที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิม สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ มากที่สุด คือร้อยละ ๓๖.๕ และ ๔๗.๒ ตามลำดับ ส่วนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ขึ้นไปมีเพียงร้อยละ ๒๐.๐ และ ๖.๓ ตามลำดับ

ตารางที่ ๑๑ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
ไม่ได้เรียน	๒๑.๕	๒๐.๐	๕.๕	๑๕.๗
ป.๑ - ป.๔	๑๓.๗	๔๗.๒	๓๖.๕	๕๐.๓
ป.๕ - ป.๗	๑๐.๗	๕.๖	๕.๒	๕.๗
มศ.๑ - มศ.๓	๓๐.๗	๑๓.๑	๒๒.๕	๑๗.๑
มศ.๔ ขึ้นไป	๓๕.๐	๖.๓	๒๐.๐	๑๓.๓
อื่น ๆ	๒๑.๕	๓.๕	๕.๗	๓.๕
ไม่ทราบ	๐.๕	๐.๕	๒.๕	๐.๕
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๕)	(๕๓๐)	(๕๕)	(๑,๑๒๐)

ขอมติในตารางที่ ๑๒ ซึ่งแสดงอัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับการศึกษาของภรรยา แสดงว่า แมภรรยาของหัวหน้าครัวเรือนชายส่วนใหญ่จะมีการศึกษาน้อย กล่าวคือ ๓ ใน ๔ หรือร้อยละ ๗๕.๕ มีการศึกษากว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ แต่ภรรยาของหัวหน้าครัวเรือนชายที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นมีอัตราส่วนของผู้ที่มีการศึกษาในระดับสูงมากกว่าภรรยาของหัวหน้าครัวเรือนชายที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม และที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง เกือบครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ ๔๘.๒ ของภรรยาหัวหน้าครัวเรือนชายที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น สำเร็จการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เปรียบเทียบกับภรรยาของหัวหน้าครัวเรือนชายที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง ซึ่งอัตราส่วนดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ ๑๖.๒ และ ๒๔.๕ ตามลำดับ

ตารางที่ ๑๒ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและระดับการศึกษาของภรรยา

ระดับการศึกษา	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
ไม่ได้เรียน	๖.๓	๒๔.๖	๑๕.๓	๒๖.๒
ป.๑ - ป.๔	๔๓.๔	๕๗.๖	๕๗.๖	๕๕.๐
ป.๕ - ป.๗	๑๐.๗	๕.๕	๔.๗	๖.๔
มศ.๑ - มศ.๓	๑๕.๖	๖.๗	๑๕.๑	๘.๘
มศ.๔ ขึ้นไป	๒๒.๘	๔.๐	๔.๗	๗.๕
อื่น ๆ	๐.๕	๑.๐	๓.๕	๑.๑
ไม่ทราบ	๐.๕	๐.๖	-	๐.๕
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๐๕)	(๘๓๐)	(๘๕)	(๑,๑๒๐)

ความเชื่อถือในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ ข้อมูลจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๆ แสดงให้เห็นว่าประชากรทั้งในเขตชนบทและในเขตเมือง ต่างก็ทำพิธีทางศาสนาซึ่งเป็นประเพณีสืบเนื่องและมีความเชื่อถือในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติเหมือน ๆ กัน ^{๑๐/} ร้อยละ ๒๘.๗ และ ๓๕.๔ ของหัวหน้าครัวเรือนชายในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี และเขตเมืองอื่น ๆ เป็นผู้ที่เคยทำพิธีที่จะช่วยให้มีโชคลาภ และร้อยละ ๕๕.๓ และ ๕๒.๗ เป็นผู้ที่เคยรอน้ำมนต์เพื่อให้เกิดสิริมงคลและเป็นการชำระบาป ^{๑๑/} จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาความเชื่อถือในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติของผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคม ซึ่งผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงชันน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่เชื่อถือในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติน้อยกว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง หรือผู้ที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิม

ข้อมูลจากตารางที่ ๑๓ และ ๑๔ แสดงให้เห็นว่า การเลื่อนชั้นทางสังคมและความเชื่อถือในสิ่งนอกเหนือธรรมชาตินี้มีความสัมพันธ์ต่อกันน้อยมาก หัวหน้าครัวเรือนชายมีอัตราส่วนของผู้ที่เคยประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์หรือรอน้ำมนต์ใกล้เคียงกันในสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมที่ต่างกัน อัตราส่วนของการประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์ของหัวหน้าครัวเรือนชายที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงชัน ต่ำลง และคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมคิดเป็นร้อยละ ๓๒.๗, ๓๕.๘ และ ๓๑.๕ ตามลำดับ สำหรับการรอน้ำมนต์นั้นอัตราส่วนตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ ๕๕.๘ , ๕๘.๖ และ ๕๗.๐ ตามลำดับ.

^{๑๐/} พิธิศา พิทักษ์เทพสมบัติ และสุวิธนา วิบูลย์เศรษฐ สรุปผลการวิจัยของโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและประชากรของประเทศไทย เอกสารวิจัยหมายเลข ๑๒ สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กันยายน ๒๕๑๗ หน้า ๖

^{๑๑/} Prachuabmoh et al., op.cit., p.41

ตารางที่ ๑๓ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคมและการประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์

การประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์	สถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
เคยไป	๓๒.๗	๓๑.๕	๓๕.๘	๓๒.๐
ไม่เคยไป	๖๖.๘	๖๗.๕	๖๑.๘	๖๖.๘
ไม่ตอบ	๐.๕	๑.๐	๒.๒	๑.๐
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๑๑)	(๘๖๑)	(๘๒)	(๑,๑๖๔)

ตารางที่ ๑๔ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคมและการรณํานันต์เพื่อความเป็นสิริมงคล

การรณํานันต์เพื่อความเป็นสิริมงคล	สถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
เคยไป	๕๕.๘	๕๗.๐	๕๘.๖	๕๗.๐
ไม่เคยไป	๔๕.๑	๔๒.๒	๓๘.๒	๔๒.๒
ไม่ตอบ	-	๐.๘	๒.๒	๐.๘
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๑๑)	(๘๖๑)	(๘๘)	(๑,๑๖๑)

การติดต่อกับโลกภายนอก ผลสรุปของโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๆ พบว่า ๒ ใน ๕ ของหัวหน้าครัวเรือนในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี และในเขตเมืองอื่น ๆ อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันหรือเกือบทุกวัน ^{๑๒/} จำนวนของผู้ที่ไม่เคยอ่านหนังสือพิมพ์และอ่านไม่ออกในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี และเขตเมืองอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๓ และ ๓๘.๕ ตามลำดับ สัดส่วนของผู้ที่ไม่เคยอ่านนิตยสารและที่อ่านไม่ออก คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๘ และ ๖๐.๖ ตามลำดับ ^{๑๓/}

เมื่อพิจารณาการเลื่อนชั้นทางสังคมกับการอ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสารของหัวหน้าครัวเรือนชาย โดยคาดหวังว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงชันน่าจะมีความสนใจในข่าวสารและความเป็นไปในสิ่งต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้าทันโลก ปรากฏดังตารางที่ ๑๕ และ ๑๖ ว่ากว่าครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ ๕๖.๐ ของหัวหน้าครัวเรือนชายที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงชันเป็นสมาชิกและอ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน ในขณะที่หัวหน้าครัวเรือนชายที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงมีอัตราส่วนดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐ และ ๓๗.๘ ตามลำดับ

สำหรับการอ่านนิตยสารนั้น ข้อมูลในตารางที่ ๑๖ แสดงให้เห็นว่าร้อยละ ๔๔.๑ ของหัวหน้าครัวเรือนชายที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงชันอ่านนิตยสารทุกวัน ในขณะที่อัตราส่วนดังกล่าวของผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิม และผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗ และ ๒๔.๘ ตามลำดับ

ข้อมูลจากตารางที่ ๑๕ และ ๑๖ จึงสนับสนุนแนวความคิดที่ว่าผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงชันน่าจะมีอัตราส่วนของผู้ที่สนใจในข่าวสารและความเป็นไปในสิ่งรอบตัว เพื่อปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้าทันกับโลกมากกว่าผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง

^{๑๒/} พิเชติ พิทักษ์เทพสมบัติ และสุวัทนา วิบูลย์ไศรยธรรม, เรื่องเดิม, หน้า ๖

^{๑๓/} Prachuabmoh et al., op.cit., p.47

ตารางที่ ๑๕ อัตราส่วนรอยของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคมและการอ่านหนังสือพิมพ์

การอ่านหนังสือพิมพ์	สถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
เป็นสมาชิก	๒๙.๙	๑๕.๗	๑๗.๘	๑๘.๔
อ่านทุกวัน	๒๖.๑	๑๓.๓	๒๐.๒	๑๖.๑
เกือบทุกวัน	๑๑.๘	๑๐.๑	๑๘.๙	๑๑.๑
นาน ๆ ครั้ง	๑๒.๓	๒๔.๑	๑๘.๙	๒๑.๖
ไม่เคยอ่าน	๑๘.๙	๓๖.๐	๒๔.๔	๓๒.๐
ไม่ทราบ	๐.๙	๐.๘	-	๐.๘
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๑๑)	(๘๖๒)	(๙๐)	(๑,๑๖๓)

ตารางที่ ๑๖ อัตราส่วนรอยของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคมและการอ่านนิตยสาร

	สถานภาพการเคลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
อ่านทุกวัน	๔๔.๑	๑๖.๗	๒๔.๔	๒๒.๓
นาน ๆ อ่านครั้ง	๒๐.๙	๑๐.๖	๒๑.๑	๑๓.๓
ไม่เคยอ่าน	๓๔.๖	๖๙.๙	๕๒.๒	๖๒.๑
ไม่ทราบ	-	๐.๑	-	๐.๑
ไม่ตอบ	๐.๔	๒.๗	๒.๒	๒.๒
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๒๑๑)	(๘๖๑)	(๙๐)	(๑,๑๖๒)

ความมุ่งหวังในการศึกษาของบุตร Westoff ได้แสดงความคิดเห็นว่า บุคคลส่วนใหญ่มักจะพยายามเข้ามาจับบทบาทในการเสริมสร้างสถานภาพทางสังคมในอนาคตให้แก่บุตร^{๑๔/} และเป็นที่น่าประหลาดอย่างชัดเจนว่าการดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมในเมืองนั้น การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพที่ได้รับผลตอบแทนสูง และสามารถปรับปรุงสถานภาพทางสังคมของตนได้^{๑๕/} บิดามารดาที่ต้องการเสริมสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่บุตร จึงมักจะมองเห็นว่าการให้การศึกษาแก่บุตรของตนเป็นบันไดก้าวแรกที่จำเป็นต่อการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตของบุตร ผลการวิจัยเกี่ยวกับความมุ่งหวังในการศึกษาในอนาคตของบุตรของผู้ที่อาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม ๔ แห่งในกรุงเทพฯ พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ ๔๖.๖ ของตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้แสดงความปรารถนาที่จะเห็นบุตรของตนได้รับการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาหรือเท่าที่ระดับความสามารถของบุตรและฐานะทางการเงินของครอบครัวจะอำนวยร้อยละ ๑๑.๒ และร้อยละ ๑๕.๒ ตอบว่าต้องการจะส่งเสียให้บุตรศึกษาจนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ และชั้นอุดมศึกษา ตามลำดับ ^{๑๖/}

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คาดหวังว่า สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมของบุคคลน่าจะมีความสัมพันธ์กับความมุ่งหวังในการศึกษาของบุตร กล่าวคือผู้ที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้นไปน่าจะมี ความมุ่งหวังที่จะให้บุตรของตนได้รับการศึกษาในระดับสูงมากกว่าผู้ที่ยังคงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและผู้ que เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง ข้อมูลจากตารางที่ ๑๗ สนับสนุนแนวความคิดดังกล่าวเป็นอย่างดี กล่าวคือครึ่งหนึ่งของหัวหน้าครัวเรือนชายที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น มุ่งหวังที่จะให้บุตรของตนสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ในขณะที่เพียงร้อยละ ๓๐.๘ และ ๔๖.๗ ของหัวหน้าครัวเรือนชายที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลงคาดหวังที่จะให้บุตรของตนสำเร็จการศึกษาในระดับดังกล่าว และเป็นที่น่าสังเกตว่าในขณะที่ร้อยละ ๕.๑ ของหัวหน้าครัวเรือนชายที่เลื่อนชั้นทางสังคมสูงขึ้น

^{๑๔/} Charles F. Westoff et al., Family Growth in Metropolitan America, Princeton: Princeton University Press, 1961, p. 254

^{๑๕/} Prasert Yamklinfung, A Study of the Needs and Problems of Children and Youth in Four Slums in Bangkok, Bangkok: Kurusapha Ladproa Press, 1973, p.67

^{๑๖/} Ibid., p.68

คาดหวังว่าบุตรของตนจะสำเร็จการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าระดับอุดมศึกษานั้น ประมาณ ๑ ใน ๕ หรือร้อยละ ๒๐.๔ และ ๒๐.๐ ของหัวหน้าครัวเรือนชายที่คงอยู่ในชั้นสังคมเดิมและที่เลื่อนชั้นทางสังคมต่ำลง คาดหวังที่จะให้บุตรของตนสำเร็จการศึกษาในระดับดังกล่าว.

ตารางที่ ๑๗ อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนชาย จำแนกตามสถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคมและความคาดหวังในการศึกษาของบุตร

ความคาดหวังในการศึกษาของบุตร	สถานภาพการเลื่อนชั้นทางสังคม			รวม
	สูงขึ้น	คงเดิม	ต่ำลง	
ต่ำกว่า ป.๔	-	๕.๓	๖.๗	๔.๕
ป.๕ - ป.๗	-	๒.๔	๓.๓	๒.๑
มศ.๑ - มศ.๓	๕.๑	๑๒.๗	๑๐.๐	๑๑.๒
มศ.๔ - มหาวิทยาลัย	๕๒.๖	๓๐.๘	๔๖.๗	๓๕.๗
แล้วแต่ความสามารถ	๓๓.๓	๒๖.๖	๒๐.๐	๒๗.๔
ขึ้นอยู่กับฐานะทางการเงิน	๕.๑	๑๓.๐	๑๐.๐	๑๑.๔
ไม่แน่ใจ	-	๔.๑	-	๓.๑
อื่น ๆ	๑.๓	๐.๘	๓.๓	๑.๑
ไม่ทราบ, ไม่ตอบ	๒.๖	๔.๑	-	๓.๖
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวน)	(๔๘)	(๓๒๔)	(๗๐)	(๔๔๖)